

ΤΡΙΑΝΤ. Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Η "ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ,, ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΓΥΡΟΥ

"Αφθονη θὰ χυθῇ μελάνη, ἵσως καὶ τόμοι ὀλόκληροι θὰ γραφοῦν γιὰ τὴν πολυσύνθετη τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ μορφή, μὰ πολλὲς πινχὲς τῆς πλουσιωτάτης δράσεως τοῦ Μεγάλου Μακεδόνος θὰ μείνουν γιὰ πολλὰ ἀκόμη χρόνια ἄγνωστες στὶς βασικὲς λεπτομέρειες. Αὐτὸ διαιπιστώνεται κι ἀπὸ τὸ τελευταῖο βιβλίο - λεύκωμα, (¹) ποὺ ἔξεδώσαμε μὲ τὴ συνεργασία 52 ἐκλεκτῶν διανοούμενων καὶ πολιτικῶν γιὰ τὸν ἀλησμόνητον ἄνδρα.

"Απὸ τοὺς κυριωτέρους πρωτεργάτας τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος—(γιὰ μᾶς εἶναι καὶ ὁ ἐμπνευστής του)—βαθὺς ἐπιστήμων, σοφὸς διανοούμενος, μαχητικὸς δημοσιογράφος, ἀγνὸς πολιτικός, ἐθνικὸς ἥγετης ὁ Ἀργυρός, παρουσιάζει ἔνα κολοσσιαῖον ἔργον, ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ συλλάβουμε τὸ πραγματικὸ μέγεθος τῆς ἔξαιρετικῆς του σπουδαιότητος, γιατὶ λείπουν πολλὲς πηγὲς γιὰ τὴ σχετικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη. "Εισι ἔξακολουθοῦν ἀκόμα νὰ εἶναι στὸ σκοτάδι ἀπειρες σοβαρὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Μακεδόνος Δασκάλου σὲ διάφορους τομεῖς, ἵδιως ἐθνικῶν καὶ πνευματικῶν ἐνεργειῶν του.

"Ἐνα ἀπὸ τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τοῦ Ἀργυροῦ, γιὰ τὸ ὅποιο ἔνοιωθε κι ὁ ἵδιος ἔχει ωριστὴ ἴκανοποίησι, εἶναι ἔνα σοβαρὸ περιοδικὸ σύγγραμμα, ἡ καλύτερα μιὰ γενικὴ ἐπιθεώρησι, ἀπὸ ὅπου πῆρε καὶ τὸν τίτλο της, ἡ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις», ποὺ ἔξεδίδε στὴν Ἀθήνα δύο χρόνια, ἦτοι τὸ 1892 καὶ 1893.

"Ἐδῶ εὐτυχῶς ἔχομε καλὴ πηγὴ, γιὰ νὰ ἔρευνήσουμε μιὰ σημαντικὴ του ἔκδήλωσι πτὸ πεδίο τοῦ πνεύματος : Τὸ ἵδιο τὸ ἔργο του. Τρεῖς δγκώδεις πυκνοτυπωμένους τόμους τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεώρησεως». "Οσους ἥμπόρεσε νὰ ἔκδωσῃ. Δὲν ἔχομε τώρα ἐμπρός μας τοὺς ἵδιους τόμους. Εἴχαμε δύος κρατήσει ἀρκετὲς σημειώσεις δῶ καὶ 17 χρόνια ἀπὸ τὸν πρῶτο τόμο, ποὺ μᾶς τὸν ἔδανεισε γιὰ λίγες μέρες ὁ Ἀργυρός στὰς Σέρρας.

— Εἶναι ἡ ὑπερηφάνειά μου τὸ ἔργον αὐτό, μᾶς εἶπε.

"Ἀργότερα εἴδαμε ἄλλοῦ καὶ τοὺς ὑπολοίπους δύο τόμους. "Ο ἵδιος δὲν τοὺς εἶχε. Καὶ τὸν πρῶτο τόμο εἶχε χάσει—(καὶ τὸ μεγάλης σπουδαιότητος Ἱδιωτικό του Ἀρχεῖο εἶχε κλαπῆ ἀπὸ τὸ «Ξενοδοχεῖον Ἀθηνῶν» τῆς ὁδοῦ Κοραῆ στὴν Ἀθήνα) — μὰ τοῦ τὸν χάρισε πάλιν ἔνας καλὸς φίλος του, ποὺ διε-

(1) «ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΡΓΥΡΟΣ — Εἰς Μνήμην» Σχῆμα 80, σελίδες 146—Αθῆναι, 1956

Αθανάσιος Αργυρός

T.E.I. ΣΕΡΡΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τέλεσε καὶ Ὅπουργὸς «ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως», δὲ ἀείμνηστος Κωνζνος N. Παπαμιχαλόπουλος, δὲ δροῦος ἀποχωρίστηκε μὲ λύπη τὴν πολύτιμη αὐτὴν ἐπιθεώρησι κι ἔγραψε στὶς 26 Ἰουνίου 1919, κατω ἀπ' τὴν ἀφιέρωσι, ποὺ τοῦ εἶχε κάμει δὲ Ἀργυρὸς πρὸν ἀπὸ 26 χρόνια, ἦτοι στὶς 4 Μαρτίου 1893, τὰ λόγια αὐτά :

«Ἀποδίδεται τὸ τρίτον τοῦτο περιοδικὸν σύγγραμμα πρὸς τὸν ἰδοῦτήν, ἐκδότην καὶ συντάκτην αὐτοῦ κύριον Ἀθανάσιον Ἀργυρόν, τὸν πολύτιμον καὶ ἀκάματον ἐργάτην τῆς Ἐθνικῆς Ἰδέας ἐπὶ τῶν δύο ἡμισφαιρίων, ἔμοι δὲ ἀγαπητὸν φίλον, καὶ διότι ἔκεινος δὲν ἔχει πλέον ἀντίτυπον αὐτοῦ. Μετὰ συγκινήσεως ἀποχωριζόμενος τὸ πολύτιμον σύγγραμμα τοῦτο, χαίρω διτὶ παρέχω τῷ κ. Ἀργυρῷ τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην».

«Ἄλλὰ ᾧ δοῦμε τὶ ἥταν ἡ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις».

«Οἱ Ἀργυρὸς εἶχε μὲ λύπη διαπιστώσει, πὼς στὴν Ἀθήνα ὑπῆρχεν, ἐν συγκρίσει μὲ τὶς εὔρωπαϊκὲς πρωτεύουσες, πτωχὴ πνευματικὴ κίνησις καὶ ἥταν αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις ἐνὸς σοβαροῦ περιοδικοῦ συγγράμματος, δπου νὰ ἔξετάζωνται ὅλα τὰ ζητήματα τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Ἰστορίας, τῶν Καλῶν Τεχνῶν, τῆς Πολιτικῆς.

Τὴ διαπίστωσι αὐτὴν ἀναπτύσσει ἀναλυτικὰ στὸν πρόλογο τῆς ἐπιθεώρησεώς του, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πρώτη σελίδα τοῦ πρώτου τεύχους τῆς 1ης Μαρτίου 1892 :

«Οὐδέποτε ἥδυνήθην νὰ εἰσέλθω εἰς ἄξιον λόγου ἀναγνωστήριον, οἴα παρ' ἡμῖν τὸ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὸ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, καὶ νὰ φυλλομετρήσω ἡ καὶ ἀπλοῦν βλέμμα νὰ δίψω ἐπὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολυαρίθμων καὶ παντοειδῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων, χωρὶς νὰ λυπηθῶ ἀναλογιζόμενος δποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ὑμῶν καὶ τῶν ξένων ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς πνευματικῆς κινήσεως, καὶ ἐν δποίᾳ ἀγνοίᾳ διατελοῦμεν ἡμεῖς περὶ τῶν ἀλλαχοῦ συμβαινόντων ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς διανοητικῆς ἔνεργείας.

» Εἶναι τῷ δοντὶ πολυάριθμα καὶ παντοειδῆ καὶ δγκώδη συνήθως τὰ εὔρωπαϊκὰ περιοδικά, ἐν οἷς μετὰ ζέσεως καὶ ἐνδελεχοῦς ἐπιμελείας ἄνδρες σοφοὶ ἔξετάζουσι πάντα τὰ ζητήματα τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἡ φιλολογία, ἡ πολιτική, ἡ Ἰστορία, ἡ φιλοσοφία, αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ Καλαὶ Τέχναι καὶ ἐν γένει πᾶς ἐπιστημονικὸς κλάδος, πολλοὶ δμοῦ ἡ κατ' ἵδιαν ἔκαστος, ἔχουσι τὰ περιοδικά των συγγράμματα, τὰ μὲν μερικῶτερου, τὰ δὲ γενικῶτερου προγράμματος, καὶ ἐν αὐτοῖς πᾶσα ἔβδομάς καὶ πᾶν δεκαπενθήμερον, ἡ καὶ μικροτέρα χρονικὴ περίοδος ἀποθησαυρίζουν τὸνς οἰκείους διανοητικοὺς καρπούς διά τε τὰς παρούσας καὶ τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Καὶ ἐνῷ οὕτως εὐφορώτατος τυγχάνει δὲ περιοδικὸς τύπος, ἀναρίθμητα εἶναι καὶ τὰ λοιπὰ συγγράμματα, ἐν οἷς οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἀποθησαυρίζουσι τὰς μελέτας καὶ ἐρεύνας αὐτῶν, προάγοντες οὕτω τήν τε ἐπιστήμην καὶ τὰς τέχνας καὶ προβιβάζοντες τὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν.

»Παρ' ἡμῖν δυστυχῶς εἶναι παντελῶς ἀδύνατον νὰ τελεσθῇ παρομοία τῇ ἐν Εὐρώπῃ πνευματικῇ κίνησις, ἢ δὲ ἀδυναμία αὕτη ἔξηγεῖται τελείως ἐκ τῶν ἴστορικῶν λόγων καὶ τῶν ἄλλων συνθηκῶν, ἐξ ὧν προήλθομεν καὶ ἐν οἷς ζῶμεν.

»Ἄλλ' ἂν μὴ δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν τὰ προϊόντα, ἄτινα παράγει ἡ γηραιὰ Εὐρώπη καὶ ἡ σφριγῶσα Ἀμερική, δὲν δυνάμεθα ἀρά γε καὶ δὲν δῆθείλομεν νὰ γινώσκωμεν τὰ ἔκεισε συμβαίνοντα; Ἐπιτρέπεται ν' ἀγνοῶμεν ποῖαι αἱ τάσεις τῆς φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας, ποῖαι αἱ πρόοδοι καὶ αἱ μεταβολαὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ ταῖς Καλαῖς Τέχναις, ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἴστορικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν ἔρευνῶν, ποῦ ἐν γένει τείνει ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη;

»Καὶ θὰ συνομολογήσῃ μὲν βεβαίως πᾶς τις τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ παρακολουθῶμεν, κατὰ δυνατόν, τὴν ἐν τῷ λοιπῷ κόσμῳ τελουμένην πνευματικὴν κίνησιν· ἀλλὰ θὰ κατανοήσωμεν πάντες τὴν ἀνάγκην ταύτην βαθύτερον καὶ πυκνότερον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τὸ παρελθόν καὶ τὸ ἐνεστώς ὡς καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ὑπό τε φιλολογικὴν καὶ ἴστορικὴν, ὑπὸ ἐθνογραφικὴν καὶ πολιτικὴν καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἐν γένει ὑλικὴν καὶ πνευματικὴν ἔποψιν ἀποτελοῦσιν ἐν τῶν σπουδαιοτέρων θεμάτων, ἐν αἷς ἐναμίλλως ἀγωνίζονται οἱ περὶ τὴν πολιτικὴν καὶ οἱ ἐπιστήμονες τῶν δύο κόσμων, ἐνῶ ἡμεῖς κατὰ τὸ πλεῖστον διατελοῦμεν ἐν παντελεῖ καὶ μακαριωτάτῃ ἀγνοίᾳ πάντων τούτων, κωμικῶς κινούμενοι καὶ τυρβάζοντες ἐν τῇ μικρᾷ καὶ ἀμυδρᾷ σφαιρίδᾳ τοῦ πνευματικοῦ μικροκόσμου ἡμῶν.

»Οποῖαι θὰ ἡσαν αἱ συνέπειαι τῆς πληρώσεως τῆς ὑποδειχθείσης ἀνάγκης δὲν εἶναι δυσνόητον. Συνοπτικῶς εἰπεῖν, ὁ πνευματικὸς ἡμῶν ὅρίζων ἡθελεν εὐρυνθῆ, τὸ φρόνημα ἡθελε κραταιωθῆ καὶ ἀνυψωθῆ, ζωογόνος δὲ δρόσος ἡθελε καταπέσει ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀρούρας ἡμῶν.

»Ἄλλὰ πῶς θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ πληρωθῇ ἐκ τῶν ἐνόντων ἢ περὶ ἣς πρόκειται ἀνάγκη; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἐνομίσαμεν ὅτι ἡδυνάμεθα ν' ἀπαντήσωμεν: διὰ τῆς ἐκδόσεως περιοδικοῦ παρακολουθοῦντος καὶ καθιστῶντος γνωστὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κοινὸν τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τελουμένην πνευματικὴν κίνησιν, προκαλοῦντος δὲ τοιαύτην καὶ παρ' ἡμῖν.

»Τοιαῦται περίπου αἱ σκέψεις ἐξ ὧν προήλθεν ἢ ἵδεα τῆς ἀγγελλομένης «Γενικῆς Ἐπιθεώρησεως».

»Κρίνομεν σχεδὸν περιττὸν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τ' ἀνωτέρω λέγοντες δὲν παραγνωρίζομεν οὐδὲ ὑποβιβάζομεν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τὴν ἀξίαν τοῦ παρ' ἡμῖν ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ τύπου. Καὶ αὐτὸς καὶ ἔκεινος ἐπιδιώκουσι μεγάλους καὶ ἐπαινετούς σκοπούς, εἰδικοὺς ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ πολλάκις ἀνεπαρκῶς. Αἱ ἐφημερίδες εἶναι ἐφημερίδες: ὅργανα δημοσιογραφικὰ τοῦ καθ' ἡμέραν πολιτικοῦ ἀγῶνος. Ἐν ἐνίοτε ἔξερχονται τοῦ εἰδικοῦ τύπου σταδίου αὐτῶν, τοῦτο γίνεται πρὸς ἀνακούφισιν μᾶλλον καὶ

ποικιλίαν ἡ πρὸς ἐπιδίωξιν ὀρισμένου σκοποῦ. Τὰ περιοδικά μας εἶναι κυρίως εἰδικά : θεολογικά, φιλολογικά, νομικά, ἐπιστημονικά, ἀποτεινόμενα πρὸς ὀρισμένην τάξιν ἀνθρώπων, καὶ ἔξετάζουσι τὰ τοῦ κλάδου αὐτῶν ἐν λεπτομερείαις τοὺς εἰδικοὺς μόνον ἐνδιαφερούσαις. Ὅπαρχουσι καὶ ἔτερα ἐν οἷς τελεῖται πολύτιμος ἔργασία τῆς ἀποθησαυρίσεως τῆς νεωτέρας φιλολογίκης παραγωγῆς ἡμῶν. Ἡ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις» οὐδὲν ἔξι αὐτῶν ἔρχεται νὰ ἀντικαταστήσῃ, ἐπιδιώκουσα τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς διὰ νεανικωτέρας δυνάμεως. Ἡ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις», κατὰ τὸ ὑπόδειγμα εὐρωπαϊκῶν περιοδικῶν καὶ κατὰ τὰς ἀιάγκας τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, θὰ ἐπιδιώξῃ ν^ο ἀποβῆτα δημοσιογραφικὸν ὅργανον πασῶν τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων πρὸς συμπλήρωσιν τῆς γενικῆς λεγομένης μορφώσεως αὐτῶν. Δὲν θὰ εἶναι οὕτε θεολογικόν, οὕτε ἱατρικόν, οὕτε νομικόν, οὕτε ἄλλο τοιοῦτον· θὰ εἶναι ὅμως ἄριστον ἀνάγνωσμα καὶ τοῦ θεολόγου καὶ τοῦ νομικοῦ, καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ ἱατροῦ, καὶ παντός, ὡς εἰπεῖν, λογίου καὶ ἀνεπτυγμένου ἀνδρὸς Ἑλληνος, διότι καὶ ἡ ἐλληνικὴ καὶ ἡ ἔνη φιλολογία καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἴστορία καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ Καλαὶ Τέχναι καὶ πᾶσα, ὡς εἰπεῖν, πνευματικὴ ἐκδήλωσις θέλουσι ἔξετάζεσθαι ἐν τῇ «Γενικῇ Ἐπιθεώρησει» ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ἔκείνης περιωπῆς, ἐφ^ο ἡς ἀνάγκη ν^ο ἀποβαίνη ἐνίστε ὁ λόγιος καὶ ἐπισκοπῆ τὴν ἐπιτελουμένην πνευματικὴν δρᾶσιν.

» Μὲ τοιούτους σκοποὺς καὶ τοιοῦτον πρόγραμμα ἀναγγελλομένη ἡ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις» πέποιθεν ὅτι θέλει τύχει ἐνθερμοτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τῇ ἐλληνικῇ κοινωνίᾳ. Πλὴν τῆς πρωτοτύπου ὕλης, ἣν θέλει παρέχει εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς, προωρισμένη νὰ συλλέγῃ εἰς τοὺς χλωροὺς κήπους τοῦ εὐρωπαϊκοῦ περιοδικοῦ καὶ ἡμερησίου ἐνίστε τύπου τοὺς ὑγιεινοτέρους διὰ τὸν Ἑλληνα λόγιον καρποὺς καὶ νὰ παραθέτῃ αὐτοὺς εὐωνότατα ἐπὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ τραπέζης, θέλει ἀποβῆτα βεβαίως εὐπροσδεκτοτάτη φίλη ἐν τῷ γραφείῳ παντὸς ὁμογενοῦς ἀνεπτυγμένου.

» Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Φεβρουαρίου 1892

» Ὁ διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεώρησεως»
» Ἀργυρὸς»

Πόσο δικαιολογημένες γιὰ τὴν ἐποχὴν ἔκείνην οἱ σκέψεις αὐτὲς τοῦ Ἀργυροῦ ! Ὁρθὲς καὶ τόσο βιθυνεῖς οἱ παρατηρήσεις του.

Ἡ ἐπαγγελία του γιὰ τὸ νέο ἔργο του εἶναι συντηρητική, περιωρισμένη. Ἐρχεται ἀπλῶς νὰ συμπληρώσῃ τὴ γενικὴ μόρφωσι τῶν «ἀνεπτυγμένων τάξεων». Μὰ ἐπιθυμεῖ τὸ δημιούργημά του νὰ εἶναι ἐφάμιλλο μὲ τὶς εὐρωπαϊκὲς ἐπιθεώρησεις, δπως ἡ «Ἐπιθεώρησις τῶν Δύο Κόσμων», ἡ «Ἐπιστημονικὴ Ἐπιθεώρησις», ἡ «Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιθεώρησις», ἡ «Νέα Ἐπιθεώρησις», ἡ «Κριτικὴ Ἐπιθεώρησις», ποὺ ἔκδίδονται πολυσέλιδες καὶ

σὲ καλὸ χαρτὶ οἱ περισσότερες. Καὶ ἀνήκει στὴν κατηγορία αὐτῶν ἡ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις», ἀλλὰ σὲ πτωχὴ κάπως ἐμφάνισι. Λείπουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα. Νὰ μὴ ξεχνᾶμε πὼς ὁ Ἀργυρὸς ἦταν πάντα φτωχός. Σὲ σχῆμα 80 καὶ μὲ τρία τυπογραφικὰ φύλλα, ἥτοι 48 σελίδες τὸ τεῦχος. Ἐκδίδεται κάθε 1 καὶ 15 τοῦ μηνός. Μὰ ἡ ὑλὴ εἶναι πυκνοτυπωμένη τόσο ποὺ οὖσιαστικὰ τὸ τεῦχος ἔχει περιεχόμενο γιὰ 56 καὶ περισσότερες κανονικὲς σελίδες.

Εἶχε σκοπὸ ν' αὐξήσῃ ἀργότερα τὶς σελίδες. «⁹Η «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις», τονίζεται στὸ τέλος μιᾶς ἄλλης ἀνακοινώσεως της, δπως ἐπαρκέσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ προγράμματός της, ἥναγκάσθη νὰ πυκνώσῃ τυπογραφικῶς τὴν ὑλὴν της, ἐλπίζει δμως ὅτι ταχέως θέλει δυνηθῆ νὰ προσθέσῃ καὶ τέταρτον τυπογραφικὸν φύλλον καὶ τότε θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιδιώξῃ πληρέστερον τὸν σκοπόν της».

Φαίνεται δμως πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν δὲν ἔτιαν τόσο ἐπαρκής, γιὰ νὰ ἐπιτρέψῃ στὸν ὕδρυ της νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐλπίδα του, γι' αὐτὸ ἔως τὸ τέλος τῆς ἐκδόσεως της, ἥτοι ἔως τὸν Αὔγουστο 1893, τὸ κάθε τεῦχος ἔξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ 48—πυκνοτυπωμένες πάντα—σελίδες.

⁹Η ἐιησία συνδρομὴ τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως» εἶναι γιὰ τὸ Ἐσωτερικὸ «δρ. 12» καὶ γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ «φρ. 15». Τυπώνεται στὸ Τυπογραφεῖον τῆς «Ἐστίας». Καὶ τὰ Γραφεῖα εἶναι στὴν ἀρχὴ στὴν ὁδὸ Σατωβριάνδου 17, κι' ἀργότερα στὴν ὁδὸ Γ' Σεπτεμβρίου 56. Βρίσκουμε τὰ στοιχεῖα αὐτὰ στὸ ἔξωφυλλο. Σ' αὐτὸ ἀναγράφεται καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιθεωρήσεως: «Φιλολογία ἐλληνικὴ καὶ ξένη, Πολιτική, Ἰστορία, Φιλοσοφία, Ἐπιστῆμαι, Καλαὶ Τέχναι κ.λ.π.».

Τὸ δεκαπενθήμερο τεῦχος τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως», ἐκτὸς ἀπὸ τέσσαρα ἔως ἔπτα σοβαρὰ ὀψυθρα, ποὺ τὰ περισσότερα ἔχουν συνέχεια καὶ στὰ ἐπόμενα τεύχη, ἔχει στὸ τέλος 6 ἔως 12 σελίδες διάφορες «ἀνακοινώσεις», ἔνυ α εἶδος «δεκαπενθήμερου» τῆς «Νέας Ἐστίας» (τοῦ κ. Πέτρου Χάρη) μὲ τὴ διαφορὰ πὼς δὲν ἀφοροῦν μονάχα τὰ πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ζητήματα, ἀλλ' ὅλες σχεδὸν τὶς ἐκδηλώσεις τῆς πολιτικῆς, τῆς οἰκονομίας, τοῦ πολιτισμοῦ. Μιὰ ἐφημεριδούλα μὲ ὅλα τὰ νέα τοῦ δεκαπενθήμερου. Πολλὲς ἀπ' τὶς ἀνακοινώσεις αὐτὲς ἔχουν μεγάλο ἐνδιαφέρον.

Νά τώρα τὸ περιεχόμενο τοῦ πρώτου τεύχους:

—«Ἐκ τῆς ἀγγελίας ἀντὶ εἰσαγωγῆς» (πρόλογος) σελ. 1—2

—«¹⁰Η γεωγραφικὴ καὶ ἐθνογραφικὴ βάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος» ὑπὸ Th. Fisher σελ. 3—10 (ἔχει συνέχεια καὶ στὸ 2ο τεῦχος, σελ. 58—67).

—«Αὐτοκράτορες καὶ Αὐτοκράτειραι τῆς Ἀνατολῆς—Α' 'Ο Βυζαντινὸς Αὐτοκράτωρ. Β' 'Η Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία» ὑπὸ A. Rambaud, σελ. 11—17 (ἔχει συνέχεια εἰς ἐπόμενα 5 τεύχη).

— «Τὸ ἔγχλημα καὶ ἡ ποινή, ἥτοι αἱ θεωρίαι τῆς Ποινικῆς Ἀνθρωπολογίας» ὑπὸ A. Desjardins, σελ. 17—30 (συνέχεια εἰς ἐπόμενα 3 τεύχη).

— «Κρίσπη συγγραφαὶ καὶ πολιτικοὶ λόγοι — Ἑλλὰς καὶ Κρίσπης» ὑπὸ Ἀ. Ἀργυροῦ, σελ. 30—36

Ἄκολουθοῦν αἱ ἀνακοινώσεις. Μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς δὲν ἔχουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, γιατὶ τὰ κυριώτερα γεγονότα ποὺ σχολιάζονται συναντοῦμε καὶ στὸν ἡμερήσιο τύπο τῆς ἴδιας ἔποχῆς. Μὰ ἐνδιαφέρουν τοὺς διογενεῖς συνδρομητὰς τοῦ Ἑξατερικοῦ, οἵ δοποῖοι δὲν ἔχουν ἐλληνικὲς ἐφημερίδες νὰ διαβάσουν καὶ νὰ πληροφορηθοῦν τῆς Πατρίδος τὰ νέα. Στὰ ἐπόμενα τεύχη σχεδὸν ὅλες οἱ ἀνακοινώσεις ἔχουν μεγαλυτέραν σοβαρότητα καὶ ἐνδιαφέρον. Στὸ τέλος παρατίθεται βιβλιογραφία.

Ἡ πρώτη ἀνακοίνωσις ἀφορᾶ τὴν ὑλὴ τοῦ πρώτου τεύχους καὶ τοῦ μελλοντικὸ πρόγραμμα τῆς ἐπιθεωρήσεως:

«Οἱ ἀναγνώσαντες τὴν Ἀγγελίαν τῆς «Γειτικῆς Ἐπιθεωρήσεως» καὶ ἰδόντες ἐν αὐτῇ τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς ἔχουσιν ἐνώπιον αὐτῶν τὸ πρῶτον τεῦχος, καὶ δύνανται νὰ κρίνωσι κατὰ πόσον ἀνταπεκρίθημεν εἰς τὰς ἡμετέρας ἐπαγγελίας. Ο λοιπὸς λόγιος κόσμος, ἔχων ὑπὸ ὄψιν τὰ ἀντὶ εἰσαγωγῆς δημοσιεύμενα ἐν ἀρχῇ ἀποσπάσματα τῆς Ἀγγελίας καὶ τὸ πρῶτον τοῦτο τεῦχος ἀνὰ χεῖρας, δύναται εἶπισης νὰ κρίνῃ ἐάν καὶ κατὰ πόσον πρόκειται περὶ ἔργου σοβαροῦ καὶ ἀξίου προσοχῆς καὶ ὑποδοχῆς.

» Ἐχομεν δι' ἐλπίδος δτι μελέται, οϊα ἡ περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἀπὸ γεωγραφικῆς καὶ ἐθνογραφικῆς ἀπόψεως, ἐνδιαφέρουσα πάντα Ἑλληνα, καταλήγουσα δὲ εἰς συμπεράσματα ἀνταποκρινόμενα εἰς τοὺς ἡμετέρους πόθους, ἡ περὶ τῶν Αὔτοκρατόρων καὶ Αὔτοκρατειῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀξία τῆς προσοχῆς παντὸς λογίου, ἡ περὶ ἔγκλήματος καὶ ποινῆς, ἐν ᾧ ἐξετάζονται αἱ θεωρίαι τῆς Ποινικῆς Ἀνθρωπολογίας, αἱ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν συνταράξασαι τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης, ἀξίαι μὲν τοῦ ἐνδιαφέροντος παντὸς ἀνεπιυγμένου, ἀπαραίτητον δὲ μελέτημα τοῦ παρ' ἡμῖν νομικοῦ κόσμου, ἡ περὶ τῶν συγγραφῶν καὶ πολιτικῶν λόγων τοῦ Κρίσπη, ἀξία τῆς περιεργείας παντὸς πολίτου, ἔχομεν, λέγομεν, δι' ἐλπίδος δτι τοιαῦται μελέται θὰ τύχωσι τῆς εὐμενοῦς κρίσεως καὶ τοῦ αὐστηροτέρου κριτοῦ. Τὴν αὐτὴν κρίσιν δικαιούμεθα ἵτως νὰ ἐλπίζωμεν καὶ διὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τῶν Ἀνακοινώσεων καὶ τὸ τῆς βιβλιογραφίας. Ἐν τούτοις, δὲν παρουσιάζομεν τὸ πρῶτον τοῦτο τεῦχος ὡς τὸ πρότυπον, ἀφ' οὗ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶμεν. Φρονοῦμεν δτι καὶ ἀλλα προσόντα δέον νὰ περικομήσωσι τὴν «Γειτικὴν Ἐπιθεώρησιν». Ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι, τῷ τῶν Μελετῶν, ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῇ ἐν μείζονι μέτερῳ ἡ πρακτικότης. Ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῶσιν ἐν αὐτῷ πάντες οἵ κλάδοι τοῦ δημοσίου καὶ ἐπιστημονικοῦ ἡμῶν βίου, ὑπὸ ἔποψιν ἴστορικήν, καὶ νὰ ὑποδειχθῶσι τὰ δέοντα διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ἀνάγκη νὰ μελετῶνται ἐνημέρως τὰ ἑκάστοτε μεγάλα ζητήματα,

οἶον σήμερον τὸ οἰκονομικόν. Ἀνάγκη νὰ καθιερωθῇ δεκαπενθήμερος πολιτικὴ ἐπιθεώρησις διὰ τὰ καθ' ἡμέραν πολιτικὰ ζητήματα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀλλοδαπῆς, γραφομένη μετὰ τῆς δεούσης ἀμεροληψίας καὶ σοβαρότητος. Ἀνάγκη νὰ λάβῃ μείζονα ἔκτασιν, ποικιλίαν καὶ ἐνημερότητα τὸ τμῆμα τῶν Ἀνακοινώσεων. Οὕτω δὲ φρονοῦντες ἔχομεν λάβει ἥδη τὴν δέουσαν πρόνοιαν περὶ πάντων, καὶ ἐλπίζομεν ὅτι καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τεύχει θὰ δώσωμεν δείγματα τούτου.

»Σημειωτέον ὅμως ὅτι εἴς τῶν ἀναγκαιοτέρων ὅρων ἀπασῶν τῶν ὑποδειχθεισῶν βελτιώσεων είναι ἡ αὐξήσις τοῦ χώρου τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεώρησεως». Τὰ παρόμοια ἐν Εὑρώπῃ περιοδικά, καίτοι ἐν τοῖς πλείστοις λείπει ἐξ αὐτῶν τὸ τμῆμα τοῦτο τῶν Ἀνακοινώσεων, τὸ δὲ τῆς Βιβλιογραφίας ἐν τισι μόνον καὶ ἐκ παρέργου καλλιεργεῖται, διαμέτουσι τριπλάσιον καὶ πενταπλάσιον χῶρον».

Συνεχίζων δὲ Ἀργυρὸς ἔκφραζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι «ταχέως θέλει δυνηθῆ νὰ προσθέσῃ» καὶ ἄλλες 16 σελίδες, δπότε ἡ ἐπιθεώρησις του θὰ ἡμπορέσῃ «νὰ ἐπιδιώξῃ πληρέστερον τὸν σκοπόν της».

Καὶ καταλήγει :

«Ταῦτα τὸ γ' ἐφ' ἡμῖν. Εἰς τὴν προθυμίαν δὲ μεθ' ἡς δὲ ἀνεπτυγμένος Ἑλληνικὸς κόσμος θέλει ὑποδεχθῆ τὴν «Γενικὴν Ἐπιθεώρησιν» ἐναπόκειται ἡ ἐκτέλεσις πάντων».

Βλέπουμε ἐδῶ ἵκανοποιημένο τὸν ἀνήσυχο διευθυντὴ κι' ἰδιοκτήτη τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως» γιὰ τὴν πρώτη της ἐμφάνισι. Θὰ τύχῃ «ιῆς εὔμενονς κρίσεως καὶ τοῦ αὐστηροτέρου κριτοῦ». Εὑρύτατα καὶ τὰ μελλοντικὰ σχέδια. Ἐξαρτῶνται δομαὶ ὅλα ἀπ' τὴν ὑποδοχὴ ποὺ θ' ἀντικρύσῃ.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ταξιδεύει ἀργότερα δὲ Ἀργυρὸς καὶ στὸ Ἐξωτερικό. Ἐπισκέπτεται τὴν Ὀδησσό, τὸ Βυσκουρέσιι, τὴν Βραΐλα, τὴν Κωνστάντζα, τὴν Κωνσταντινούπολι κι' ἄλλες πόλεις, γιὰ ἐγγραφὴ περισσοτέρων συνδρομητῶν. Μὰ ἡ πλειονότης τῶν ἀποδήμων διογενῶν καταγινότανε, ὅπως είναι γνωστό, μὲ τὸ ἐμπόριο. Ὁπαδὸι τοῦ κερδώνον Ἐρμῆ κι' ὅχι τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος οἱ Ἑλληνες τοῦ Ἐξωτερικοῦ δὲν ἔδειξαν, φαίνεται, ἀνάλογον ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ πνευματικὸ δημιούργημα τοῦ Μακεδόνα.

Ἀρκετοὶ δὲ αὐτοὺς ἐγγραφήκανε συνδρομηταί. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδίου ἦσαν πολλά. Ἐτσι δὲν ἔξασφαλίσθηκε, ὅπως ἥλπιζε, ἡ οἰκονομικὴ εὐχέρεια γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τὴν ἔξαγγελθεῖσα αὔξησι τῶν σελίδων τοῦ ἔργου του.

Ἄλλ' ἂς γυρίσουμε στὶς «Ἀνακοινώσεις» τοῦ πρώτου τεύχους.

«Ἡ δευτέρα ἀνακοίνωσις ἀναφέρεται στὰ κυριώτερα ἐσωτερικὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ δεκαπενθημέρου. Δημοσιεύεται ὀλόκληρη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Βασιλέα Γεώργιον Α' μὲ ἡμερομηνία 17 Φεβρουαρίου 1892, σχετικῶς μὲ τὴν ζητηθεῖσα παραίτησι τῆς Κυβερνήσεως

Θεοδώρου Π. Δεληγιάννη. Κατόπιν ἔνα μεγάλο σχόλιο γιὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Κ. Κωνσταντόπουλον. Ἀκολουθοῦν: «Ἡ διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς», «Κομματικὴ κρίσις» καὶ ἄλλα πολιτικὰ γεγονότα.

Τρίτη ἀνακοίνωσις εἶναι «Χρηματιστικά» — Κίνησις τοῦ Χρηματιστηρίου.

Τετάρτη: «Οἰκονομολογικά». — Ἡ αὔξησις τῶν προϋπολογισμῶν τῆς Ἑλλάδος—Φορολογικὴ ἀναλογία.—Τὸ σύνολον τῆς Ἰδιωτικῆς περιουσίας ἐν Ἑλλάδι. Κι ἄλλες εἰδήσεις οἰκονομικῆς φύσεως.

Γενικὰ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα ἔξετάζονται καὶ στὰ ἐπόμενα τεύχη μὲν Ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια. Ὁ Ἀργυρός, ἐκτὸς τῆς Νομικῆς, ποὺ εἴχε τελειώσει στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, εἴχε σπουδάσει καὶ Πολιτικὲς καὶ Οἰκονομικὲς Ἐπιστῆμες στὸ Παρίσι. Καὶ τοῦ εἶναι προσφιλῆ τὰ οἰκονομικὰ θέματα, στὰ δποῖα ἀποδίδει καὶ Ἰδιαίτερη σημασία. Τὸ εἴδαμε καὶ στὴν πρώτη ἀνακοίνωσι: «Ἀνάγκη νὰ μελετῶνται ἐνημέρως τὰ ἔκαστοτε μεγάλα ζητήματα, οἷον σήμερον τὸ οἰκονομικόν».

Πέμπτη ἀνακοίνωσις: «Ἐλληνικὰ Γράμματα» — Παρατηρήσεις τοῦ πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Giessen.

Ἐκτη: «Ἀρχαιολογικά» — Ἀνασκαφὲς τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν στὴ θέσι ποὺ εἶναι μεταξὺ Ἀκροπόλεως καὶ Πνυκὸς «ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀνευρέσεως τῆς Ἐννεακρούνου» — Ὁμιλία Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ «περὶ τῶν λιμένων Πειραιῶς» κ.λ.π.

Ἐβδόμη: «Καλαὶ Τέχναι» — Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις Μονάχου, ὅπου ἐδήλωσαν συμμετοχὴ καὶ δύο Κερκυραῖοι καλλιτέχνες, οἱ Εύστρο. Προσαλέντης καὶ Σπ. Γλένης. — Καλλιτεχνικὸ Τμῆμα τοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ».

Ὀγδόη: «Ἐπιστημονικά» — Γεωλογία — Ἐπιστημονικὲς διαλέξεις ποὺ δόθηκαν στὸν «Παρνασσό» ἀπὸ τοὺς N. K. Γερμανόν, K. Μητσόπουλον, A. Δαμβέργην.

Ἐνάτη: «Γεωγραφικά» — Ὁμιλία Μιχαὴλ Θ. Χρυσοχόου «περὶ τοῦ καθ' Ἡρόδοτον καθορισμοῦ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ λίμνης Πρασιάδος».

Δεκάτη: «Βιβλιοχρισίαι» — Κρίσεις βιβλίων Ἰδίως ξένων συγγραφέων, σχετικῶν μὲ Ἑλληνικὰ θέματα κατὰ εἰδικότητα (Θεολογία, Ἐλληνικὰ Γράμματα, Ἀρχαιολογία, Μυθολογία, Ιστορία, Νομικαὶ Ἐπιστῆμαι).

Μὲ τὶς ἀνακοινώσεις αὐτὲς τελείωνται τὸ περιεχόμενο τοῦ πρώτου τεύχους. Στὰ ἐπόμενα τεύχη οἱ ἀνακοινώσεις ἀφοροῦν καὶ πολλὰ ἄλλα θέματα, ὅπως «Ἐκκλησιαστικά», «Παλαιογραφικά», «Ἐθνολογικά», «Στατιστικά», «Φιλολογικά», «Κοινωνικά», «Νεκρολογίαι» κλπ.

Οἱ μελέτες τοῦ πρώτου τεύχους, ὅπως καὶ οἱ περισσότερες καὶ στὰ ἄλλα τεύχη, εἶναι μεταφρασμένες ἀπὸ τὸν Ἰδιο τὸν Ἀργυρό. Κάτοχος τεσσάρων σημαντικωτέρων γλωσσῶν (Ἄγγλικῆς, Γαλλικῆς, Γερμανικῆς καὶ

Ίταλικῆς) — γνώριζε καὶ λίγα ωστικὰ — εἶχε τὴν εὐχέρεια τῶν πηγῶν. "Ο, τι χρειαζότανε γιὰ τὴν ὥλη τῆς ἐπιθεωρήσεως τὸ εὖρισκε ἀμέσως.

Μεταφράζουν ἐπίσης ὁ Αὐγ. Λιβαθηνόπουλος, Ἡσ. Ἀ. Ζυγομαλᾶς, Γ. Παπαβασιλείου, Β. Βέργος, Δ. Χρυσαφίδης, Π. Βραχνός. Ἀγαθ. Κωνσταντινίδης, δὲνὶς Αὔρα Δραχοπούλου.

Στὸ πρῶτο τεῦχος ἔχει, ὅπως εἴδαμε, κι' ὁ Ἀργυρὸς μιὰ μελέτη. Δὲν θὰ κάνουμε ἔδω ἀνάλυσι τῆς μελέτης αὐτῆς (¹). Θὰ παραθέσουμε μόνον τὸ τέλος αὐτῆς, ὅπου ὁ Ἀργυρὸς κάμνει μιὰ σοβαρὰ παρατήρησι :

«Τὸ ἔφ' ἡμῖν καίτοι θὰ εἴχομεν ἵκανὰ νὰ προσθέσωμεν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Κρίσπη, δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν μίαν παρατήρησιν ὡς πρὸς τὰς ἐθνογραφικὰς γνώσεις τοῦ πρώην πρωθυπουργοῦ τῆς Ἱταλίας, λέγοντες αὐτῷ, ὅτι οἱ Μακεδόνες δὲν ἀποτελοῦν ἰδίαν ἐθνικότητα, (²) ἀλλ' εἰναι ἀ ν α π ὄ σ π α σ τ ο ν μέλος τῆς ἐ λ λ η ν ι κ ἡ σ οἰκογενείας, καὶ ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ τίθενται ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς Σέρβους καὶ Ρουμάνους καὶ Βουλγάρους».

Καὶ ἔρωτᾶ :

«Καὶ μίαν ἔρωτησιν πρὸς τὴν ἡμετέραν διπλωματίαν : "Οτε ὁ Κρίσπης ἐδημοσίευσε τὰς συγγραφὰς καὶ τοὺς λόγους του μετὰ τῶν σημειώσεών του ἦτο ἀκόμη πρωθυπουργός. 'Υπέμνησεν αὐτῷ ἄχρι γε τὰ ἀδελφικὰ αἰσθή-

(1) Κατὰ τὸ 1890, στὶς δυσμὲς τῆς ζωῆς του, ὁ πρώην πρωθυπουργὸς τῆς Ἱταλίας Φραγκίσκος Κρίσπης ἐδημοσίευσε τὶς συγγραφὲς καὶ τοὺς πολιτικοὺς λόγους του ἀπὸ τὸ 1849 ἕως τὸ 1890. Ὁ Ἀργυρὸς ἔξειάζει τὸ μέρος ποὺ ἀφορᾶ τὴν Ἑλλάδα.

(2) Παρόμοιες ἐσφαλμένες ἐθνογραφικὲς γνώσεις διαπίστωσα κι' ὁ ἴδιος πρὸς εἰκοσιπενταετίας στὸ Βέλγιο. Μοῦ μένει ἀληθισμόντο ἔνα σχετικὸ ἐπεισόδιο.

"Εδινα εἰσιτηρίους προφορικὲς ἔξειάσεις στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λιέγης, στὸν καθηγητὴ τῆς Ἐθνολογίας καὶ Ἐθνογραφίας Joseph Halkin, εἰς τὸν δποῖον εἶχα εἰπῇ διτι εἰμαι Ἑλλην. Καὶ διαν μὲν ϕώτησε ποιᾶς περιφέρειας εἰμαι μόνιμος κάτοικος, τοῦ ἀπήντησα : τῆς Μακεδονίας.

- Δὲν εἰσθε τότε Ἑλλην ! μοῦ εἶπε.
- Ἄλλα τί εἰμαι ; ϕώτησα μὲ ἀπορίᾳ.
- Εἰσθε Μακεδών !
- Καὶ δὲν εἰναι ἔνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα : Ἑλλην καὶ Μακεδών ;
- Ὁχι !

Εἶχα ὅργισθη. Μοῦ ἐρχότανε νὰ τοῦ τὰ ϕώτα καὶ νὰ γυρίσω ἀμέσως πίσω στὴ γλυκειά μας Πατρίδα. Μὰ εἶχα κάμει τόσα δηνειρά γιὰ ἀνώτερες σπουδές. Ἐπνιξα τὸν πόνο μου κι' ἀρκέσθηκα ἀπλῶς νὰ διαμαρτυρηθῶ.

Οι Βούλγαροι εἶχαν κάμει μεγάλη προπαγάνδα καὶ στὸ Βέλγιον εἰς βάρος τῆς Ἑλληνικωτάτης Μακεδονίας μας.

Ἄργοτερα, ἡ συκοφαντικὴ σύνη βουλγαρικὴ προπαγάνδα καταπολεμήθηκε ἀπὸ ἀρκετοὺς φιλέλληνας Βέλγους διανοούμενους καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς H. Grégoire, L. A. Delatte καὶ De Walle, καθηγητὰς Πανεπιστημίου,

ματα, ἄτινα ἡ ἡνωμένη Ἰταλία ὀφείλει εἰς τὴν κατακερματισμένην ἀκόμη Ἑλλάδα; »

Ἐδώσαμεν ἐδῶ μιὰ σύντομη ἀνάλυσι τὴν πρώτην τεύχους τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως», γιατὶ ἡ αὐτὴ περίπου μορφή, διάταξις καὶ ποιότης τῆς ὥλης εἶναι καὶ στὰ ἔπομενα τεύχη μὲ περιεχόμενο κάπως πιὸ πλούσιο καὶ μὲ ἐνδιαφέρον μεγαλύτερο.

Κάθε ἑξάμηνο τῆς ἑκδόσεως συμπληρώνει ἕνα τόμο τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως» ἀπὸ 12 τεύχη, ἦτοι 576 σελίδες. Μόνον δὲ Γ' τόμος ἀποτελεῖται ἀπὸ 11 τεύχη (528 σελίδες) καὶ τελειώνει τὴν 1 Αὐγούστου 1893. 'Ο Α' τόμος τελειώνει στὶς 15 Αὐγούστου 1892.

Ἄπ' τὶς σοβαρώτερες μελέτες τοῦ πρώτου τόμου εἶναι καὶ ἡ «Διπλωματικὴ Ἰστορία» τοῦ Ch. Pfister (σελ. 122—125), «Τὰ νοσήματα τῆς γλώσσης κατὰ τὰς νεωτάτας μελέτας» τοῦ A. Binet (σελ. 241—245 καὶ 295—307), «Ἰστορία τῶν Ἐπιστημῶν—Περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἑξηγήσεως» τοῦ G. Milhaud (σ. 337—354), «Ἀθῆναι» τοῦ Comte de Moüy (σ. 433—454), «Ο βίος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀλεξανδρείᾳ» τοῦ G. Botti (σ. 481—494 καὶ 536—547).

Στὸν ᾔδιο τόμο βλέπουμε καὶ μιὰ ἄλλη μελέτη τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ μὲ τίτλο. «Οἱ νέοι ἐν Μακεδονίᾳ σιδηρόδρομοι ἀπὸ πολιτικῆς κρινόμενοι ἀπόψεως» (δον τεῦχος τῆς 15 Ιουνίου 1892, σελ. 369—374). Τὸ θέμα εἶχε μεγάλο ἐνδιαφέρον τὴν ἐποχὴν ἐκείνη. Τὸ σχολιάζομε στὴ βιογραφία τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ, ποὺ θὰ ἔκδώσουμε μὲ τὴν πρώτην εὐχαριστία.

Ο δεύτερος τόμος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1892 καὶ τελειώνει στὶς 28 Φεβρουαρίου 1893. Οἱ κυριώτερες μελέτες του εἶναι :

Ίστορια.—«Ἄι Ἀθῆναι κατὰ τὸν μεσαίωνα» τοῦ E. Müntz, ἀπὸ σελίδα 97, «Ἐλλάς καὶ Ἰνδία».—Κατὰ τὰς ἵνδικὰς πηγὰς τοῦ S. Levi σ. 295, «Σελίς ἐκ τῆς Βυζαντινῆς Ἰστορίας—Νικηφόρος Φωκᾶς» τοῦ M.P. Σολόβιεφ, σ. 361.

Ἀρχαιολογία.—«Ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου» τοῦ Αὐγ. Λιβαθηνοπούλου, σ. 260, «Ο Παγκόσμιος κατακλυσμὸς καὶ αἱ Βασιλωνικαὶ παραδόσεις» τοῦ G. Negri σ. 450.

Γεωγραφία.—«Ἡ νῆσος Χίος» τοῦ G. Deschamps, σ. 414.

Φιλοσοφία.—«Ἡ Ἡθικὴ καὶ ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγών» τοῦ S. Exner, σ. 49, «Ἡ ψυχὴ τῶν ζώων σχετικῶς πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου» τοῦ A. Zovacchini, σ. 81.

Φιλολογία.—«Ἡ Βυζαντινὴ Φιλολογία» τοῦ Δ. Βικέλα, σ. 68, «Φιλολογία καὶ Ἐπιστήμη» τοῦ G. Lianson, σ. 241.

Πολιτικαὶ Ἑπιστῆματα—«Ο σημερινὸς πολιτισμὸς—Κοινωνικὰ ἀποτελέσματα τῆς μηχανῆς—Ἀνάπτυξις τοῦ νεωτέρου ὥλικοῦ πολιτισμοῦ» τοῦ F. Von Holland σ. 74.

Μία ἔξαιρετη πολιτικῆς φύσεως μελέτη στὸν ἕδιο τόμο εἶναι καὶ «Ἄι νεώταται φάσεις τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς». Δημοσιεύεται σὲ τοία τεύχη (σελ. 108—121, 145—160 καὶ 271—276). Ἄλλος ἐνῷ στὸ τέλος τοῦ τρίτου μέρους (εἰς σελ. 276) γράφει «Ἐπεται συνέχεια», δὲν συναντοῦμε πουθενά στὰ ἐπόμενα τεύχη τὴ συνέχεια αὐτῆς, οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ συντάκτου τῆς σοβαρωτάτης αὐτῆς ἔργασίας. Μὰ τὸ ὑφος, τὸ λεκτικό, οἵ βαθειές παρατηρήσεις τοῦ ὅλου κειμένου μαρτυροῦν πώς εἶναι μᾶλλον τοῦ Ἀργυροῦ. Σὲ ἄλλη εὐχαρίστια θὰ ἐπανέλθουμε στὴ μελέτη αὐτῆς μὲν τετικὰ συμπεράσματα.

Ίδιαίτερον ἔχει ἐνδιαφέρον μία νεκρολογία γιὰ τὸν Δημήτριο Μαρούλη, ποὺ εἶναι στὸν ἕδιο Β' τόμο (σελ. 367—368) Εἶναι δὲ μεγάλος Δάσκαλος τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ. Γραμμένη ἀπὸ τὸν ἕδιο τὸ μαθητή του. Ὁ Ἀργυρὸς εἶχε τελειώσει τὸ Διδασκαλεῖο τοῦ Μαρούλη στὰς Σέρρας καὶ πάντα τὸν ἔνθαυμαζε. Στὴν νεκρολογία τὸν ἀποκαλεῖ «Μέγαν ἔθνικὸν ἔργατην» καὶ διτὶ «ὑπῆρξε βίος σπανίας ἔθνικῆς, ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς καθόλου δράσεως». Ἀναφέρει διτὶ δὲ Δ. Μαρούλης ἕδρυσε τὸ περίφημο Διδασκαλεῖο Ἀρρένων τὸ 1872 κι ἀργότερα ἕδυσε Διδασκαλεῖο Θηλέων. Καὶ τὰ δύο διηγήθυνε ἔως τὸ 1887. Καὶ συνεχίζει:

«Κατὰ ἕκατοντάδας ἀπεφοίτησαν ἐκ τῶν Διδασκαλείων τοῦ Μαρούλη διδάσκαλοι ἀμφιτέρων τῶν φύλων, διασπαρέντες ὡς ἄληθεῖς ἔθνικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ἀπόστολοι καθ' ἄπασαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸς ἄλλας χώρας τῆς ἔξω Ἑλλάδος. Τὸ ἔργον τοῦ Μαρούλη ὡς παιδαγωγοῦ, ὡς λογίου, ὡς ἔθνικοεκκλησιαστικοῦ ἔργατον, ὡς κοινωνικοῦ μεταρρυθμιστοῦ ὑπῆρξε μέγιστον».

Στὸ τέλος τονίζει, διτὶ δὲ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις» περιοριζομένη «ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν θλιβερὰν ἀναγραφὴν τοῦ θανάτου καὶ τὴν συνοπτικωτάτην ἔκθεσιν τοῦ βίου τοῦ Μαρούλη, ἐπιφυλάσσεται νὰ ποιήσηται τὸν προσήκοντα περὶ τοῦ ἀνδρὸς λόγον ἐν τῷ μέλλοντι».

Τὸν «προσήκοντα» αὐτὸν λόγον ἐπραγματοποίησεν δὲ Ἀργυρὸς στὰς Σέρρας ὕστερα ἀπὸ μισὸ περίπου αἰῶνα. «Οταν πιὰ ἔγινεν «ἀπόμαχος τῆς πολιτικῆς ζωῆς», δηποτὲ μοῦ γράφει σ' ἔνα γράμμα του, ἔδωσε στὶς 3 Ἀπριλίου 1938 μιὰ ὠραία διάλεξη μὲν τέμα «Ο Δημήτριος Μαρούλης(¹)».

Ο τρίτος τόμος τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεώρησεως», ποὺ εἶναι κι ὁ τελευταῖος, ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ΚΕ' τεῦχος τῆς 1 Μαρτίου 1893. Ἐχει τὰ ἕδια χαρακτηριστικά, ποὺ ἔχουν καὶ οἱ δύο προηγούμενοι τόμοι.

Απὸ τοὺς Ἑλληνας λογίους γράφουν στὸν τόμον αὐτὸν καὶ οἱ Δ. Ἀναστασόπουλος, Κ. Ν. Ράδος, Γ. Ν. Καλλισπερίης, Ι. Γ. Βλαβιανός.⁽²⁾ Ἐπί-

(¹) Η διάλεξις αὐτὴ ἔξεδόθη ἀργότερα εἰς τεῦχος ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα Σερρῶν «Ἐμπρόδε» τοῦ κ. Πάνου Πιέρρου (1938).

(²) Στοὺς δύο προηγούμενους τόμους γράφουν καὶ οἱ Κ. Χ. Βάμβας, Χρ. Κοντός, Ν. Σωροκιάδης, Αμαλία Παπασταύρου.

σης δημοσιεύεται δλόκληρη ή διάλεξις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, πρώην Πατρῶν, Νικηφόρου Καλογερᾶ, ποὺ ἔγινε στὴν Ἐταιρίᾳ «Ἐλληνισμὸς» μὲν θέμα «Μᾶρκος καὶ Βησσαρίων».

‘Απ’ τοὺς ἔνοντος συγγραφεῖς τὶς καλύτερες μελέτες γράφουν οἱ H. Lechat, G. Perrot, G. Wheeler.

‘Η τελευταία μελέτη ἔχει τίτλο «Ταὶν» (δι μεγάλος συγγραφεὺς ποὺ ἀπέθανε τὸ 1893) τοῦ F. Loliér, μετάφρασις Δ. Χρυσαφίδη.

Μεταξὺ τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ τελεταίου 35ου τεύχους τῆς 1ης Αὐγούστου 1893, ποὺ ἔχουν πάντα ἐνδιαφέρον, εἴναι καὶ μία χρηματιστηριακή, ὅπου βλέπουμε τὴν πτῶσι τῶν ἐλληνικῶν χρεωγράφων: «Λίαν ἀσταθές καὶ σφόδρα κυμαῖνον ὑπῆρξε τὸ δεύτερον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰουλίου (1893) ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ. Τὰ χρεώγραφα τοῦ Κράτους ἀφοῦ ἦσαν ἥδη ἴκανῶς ὑποτετιμημένα, ἔξηκολούθησαν τὸν κατήφορον».

Σὲ μιὰ ἄλλη ἀνακοίνωσι τοῦ ἰδίου τεύχους, ποὺ ἔχει τίτλο «Νέος Ἐλλην ἡγεμονόπαιος», διαβάζουμε: «Τῇ 1.30' μ.μ. τῆς 20 λήξαντος μηνὸς Ἰουλίου ἡ πριγκήπισα Σοφία ἔτεκεν υἱόν, ὅστις ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος».

‘Ο τελευταῖος αὐτὸς τόμος τελειώνει μὲ δύο β βλιογραφικὲς ἀνακοινώσεις: ‘Η πρώτη γιὰ τὸ σύγγραμμα τοῦ Βίκφορδ Σμίθ «Ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τὸν Βασιλέα Γεώργιον». ‘Η δεύτερη γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ λοχαγοῦ De Pimodan» «Ἀπὸ Γκόριτς εἰς Σόφιαν», σελ. 528.

Οἱ ἔνεται μελέτες καὶ στοὺς τρεῖς τόμους τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως» εἴναι παραμένεις ἀπὸ εὐχωπαϊκὲς Ἐπιθεωρήσεις. «Πλὴν τῆς πρωτοτύπου ὑλῆς, ὅπως εἴδαμε στὴν ἀρχικὴ ἀγγελίᾳ, θέλει παρέχει εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς, προωρισμένη νὰ συλλέγῃ εἰς τοὺς χλωροὺς ἡποὺς τοῦ εὐχωπαϊκοῦ περιοδικοῦ καὶ ἡμερησίου ἐνίστει ὑπὸ τοὺς ὑγιεινοτέρους διὰ τὸν Ἑλληνα λόγιον καρπούς». Οἱ ἐπιθεωρήσεις αὐτὲς εἴναι ἰδίως γαλλικές, γερμανικές, ἀγγλικές, Ιταλικές καὶ ἑλβετικές, ἥτοι: «La Revue des deux Mondes», «Deutsche Rundschau», «Revue Archéologique», «Nuova Antologia», «Revue Scientifique», «Revue Bleue», «Culturgeschichte», «Nouvelle Revue», «Littell's Living AGE», «Gazette des Beaux Arts» κ.ἄ.

Στὸν Γ’ τόμο δὲν ἀντικρύσαμε συνεργασία τοῦ Ἀργυροῦ. Καὶ εἴδαμε μόνο τρεῖς μελέτες του σ’ δλους τοὺς τόμους. Εὔκολη ἡ ἔξηγησις. Εἴναι τόσο φορτωμένος ἀπὸ πνευματικὲς ἀπασχολήσεις ποὺ δὲν τοῦ μένει καιρὸς νὰ γράψῃ καὶ μελέτη γιὰ τὴν ἐπιθεώρησί του. Μεταφράζει δὲν τοῦ μένει, ὅπως εἴδαμε, τὶς περισσότερες μελέτες, ποὺ εἴναι μακροσκελεῖς καὶ δύσκολες. Καὶ μιὰ καλὴ μετάφρασις, ὅπως εἴναι γνωστόν, εἴναι ἔνα νέο δημιούργημα. ‘Ο ἰδιος γράφει καὶ δλες σχεδὸν τὶς ἀνακοινώσεις σὲ κάθε τεῦχος. Καὶ γιὰ ν’ ἀνταποκρίνεται στὰ καθημερινά του ἔξοδα δημοσιογραφεῖ⁽¹⁾ καὶ συγχρόνως

(1) «ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΡΓΥΡΟΣ—Εἰς μνήμην» Τ.Δ. Θεοδωρίδου «Οἱ δημοσιογραφικοὶ ἀγῶνες τοῦ Ἀργυροῦ», σελ. 34.

μεταφράζει διάφορα ὅγκωδη ἵστορικά καὶ νομικὰ συγγράμματα Γερμανῶν καὶ Γάλλων συγγραφέων. Ἐξασκεῖ καὶ τὸ κύριον ἐπάγγελμά του ὡς δικηγόρου.

Στὸ ἔξωφυλλο τοῦ κάθε τεύχους ἀναγράφεται, ὅτι ἡ «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις» ἐκδίδεται «ὑπὸ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ συμπράξει πολλῶν λογίων». Μὰ οἱ «πολλοὶ λόγιοι» αὐτοὶ εἰναι μᾶλλον συνηθισμένη διαφήμισις. Ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάλυσι ποὺ κάναμε καὶ στοὺς τρεῖς τόμους, ὃπου ἐλαχίστους ἀντικρύσαμε “Ἐλληνας λογίους. Ἡ ὑπαρξίς τους θὰ ἥταν «πολυτέλεια» γιὰ τὸν Ἀργυρόν. Εἴδαμε ὅτι «ἡ Γενικὴ Ἐπιθεώρησις» δὲν εἶχεν οἰκονομικὴν εὐχέρειαν. Καὶ αὐτὸ δὲν τῆς ἐπέτρεψε ν' αὐξήσῃ οὕτε τὶς σελίδες της, παρὰ τὸν μεγάλο πόθο τοῦ Διευθυντοῦ της. Ποὺ νὰ τοῦ περισσέψουν χρήματα καὶ γιὰ μισθοὺς «συμπρατόντων λογίων». Αὐτοὶ ἀσφαλῶς νοοῦνται ἀπλῶς συνεργάται του, εὐγενῶς προσφέροντες τὴν συνεργασίαν τους, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ περισσότερα περιοδικά.

Κι' ὑστερα δὲν μᾶς κάμνει ἴδιαιτερη κατάπληξι ποὺ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς «Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως», γιὰ νὰ μὴ ποῦμε σχεδὸν δλόκληρη ἡ ἐπιθεώρησις, γράφεται μόνον ἀπὸ τὸν Ἀργυρόν. Εἶναι χαλκέντερος τοῦ πνεύματος ἐργάτης. Δείγματα τῆς μεγάλης ἐργατικότητὸς του, ποὺ ἔγινε παροιμιώδης, δίνει συνεχῶς ὁ ἀκαταπόνητος αὐτὸς Μακεδών. Ἀργότερα καὶ στὴν Ἀμερικὴ γράφει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἡμερησίας ἐφημερίδος του «Ἀθηνᾶ», ἀγωνιζόμενος πάντα ὑπεράνθρωπα «καθηλωμένος ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν» πάνω στὴν πέννα, ὅπως σημειώνει ὁ ἵδιος στὸ ἀποχαιρετιστήριο ἀρθρό του στὴν «Ἀθηνᾶ». Ἔτσι καὶ ἡ δρασίς του ἀδυνάτισε γρήγορα, γιὰ νὰ βάζῃ στὰ γεράματα κάθε τόσο κομπρέσες στὰ μάτια του,

Ἡ ἄφθαστη αὐτὴ καρτερικότητα κι' ἡ ἔξαιρετικὴ ἀφοσίωσις τοῦ Ἀργυροῦ στὴ πνευματικὴ ἐργασία ἡ πλούσια ἀπόδοσίς του στὰ Γράμματα καὶ στὴν Ἐπιστήμη τονίζεται καὶ στὸ τελευταῖο μας βιβλίο ἀπὸ ἀρκετοὺς διαπρεπεῖς διανοούμενους καὶ πολιτικούς.

«Ὑπῆρξεν ἐπιστήμων βαθύς, γράφει ὁ Νικ. Χ. Κρανιωτάκης (σελ. 61), συγγραφεὺς πολυγραφώτατος· ἔγραψε βιβλία ἔκπαιδευτικά, ἵστορικά, ἐπιστημονικά· μετέφρασε πολύτιμα συγγράμματα. Σοφός, λοιπόν, ἐπιστήμων καὶ συγγραφεύς, ὁ Ἀργυρός, κατέχων καὶ χρησιμοποιῶν λυσιτελῶς τόσας γλώσσας, φορεὺς ἰδεῶν καὶ προόδου, ἐργασθεὶς μὲ θετικὴν ἐπιτυχίαν ὑπὲρ τῆς σχολικῆς καὶ ἔξωσχολικῆς μορφώσεως τῶν Ἑλλήνων, διμιλητῆς μὲ ἐμπνευσιν, καλλιέπειαν καὶ περιεχόμενον, ἀρθρογράφος πειστικὸς καὶ μαχητικός, συντάκτης νόμων, οἵ δποιοι προηγον τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας του, ὑπῆρξε διανοούμενος. Πραγματικὸς διανοούμενος».

Καὶ ὁ ποιητὴς Νῖκος Στρατάκης (σελ. 111) τραγουδεῖ :

Χρόνια σκυψτὸς ἀπάνω στὰ βιβλία
τὸ ἄπλετο φῶς ἀπὸ τὸ νοῦ σου χύνεις,
κι' ἀνήσυχος γιὰ κάθε ἀμφιβολία
τῆς γνώσης τὴν ἀλήθεια ἔδιαλνεις.

Γῶν ἔχωρων ἀνδρῶν ἡ γοητεία
Κλέωνα, Δημοσθένη καὶ τοῦ Αἰσχίνη
τοῦ λόγου σου χρυσώνει τὴ μαγεία.
Τῶν ἄλλων θεραπεύεις τὴν ὁδύνη

μὲ δάκρυα καὶ μὲ καθάριο πνεῦμα.
Ἄγωνιστὴ τῆς Πνύκας, πόνου ἔργατη,
ἡ ἀρετὴ σοῦ στράγγισε τὸ αἷμα.

Σκληρέ, ἀκριβέ, πολύφλεβε ἀχάτη,
ἡ εὐγνωμοσύνη μας λαμπρὸ μνημεῖο
στὴ μνήμη σου νψώνει μαυσωλεῖο».

Ο ἀγῶν γιὰ τὴν ἔξασφάλισι τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου καὶ ἡ πολιτικὴ ἀργότερα δὲν ἐπέτρεψαν, δυστυχῶς, στὸν Ἀργυρὸν νὰ ἐπιδοθῇ συστηματικότερα στὴν καλλιέργεια τῶν Γραμμάτων. Διαφορετικά, θὰ μᾶς εἶχε παρουσιάσει πολλὰ καὶ μεγαλύτερα πνευματικὰ δημιουργήματα. Θὰ γινότανε κι' ἀπὸ τοὺς σοφῶτερους ἀκαδημαϊκούς. «”Αν δὲ διοις ἥθελε, τονίζει δ Ἀλέξανδρος Σβῶλος⁽¹⁾, ἡμποροῦσε νὰ τὸν δδηγήσῃ καὶ εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν καθηδραν».

Ως τόσο φαίνεται πῶς μερικοὶ διανοούμενοι τῶν Ἀθηνῶν ἔξακολουθοῖν νὰ μὴ ἀποδίδουν τὴν ἀνάλογη σημασία στὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ Ἀργυροῦ. Ἄλλοι ἀπὸ πολιτικὴ ἐμπάθεια, γιατὶ ἦταν . . . «σκληρὸς» ἀντίπαλός τους, κι' ἄλλοι γιατὶ ὑπῆρχεν ὑπέρμαχος τῆς καθαρευούσης ! . . .

Δὲν θέλησαν ἔτσι νὰ προσέξουν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ τὸ πρῶτο βιβλίο, ποὺ πρόβαλε σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἀφάνεια καὶ τὴ λήθη τὴν ἐπιβλητικὴ μօρφὴ τοῦ Ἀθανασίου Ἀργυροῦ, (τὴν δποίαν δ πρώην πρωθυπουργὸς Παναγιώτης Κανελλόπουλος ἀποκαλεῖ καὶ «βιβλίον»), δπου καὶ ἀρκετοὶ ἀντιπολιτευόμενοι, ποὺ πολέμησαν πολλὰ χρόνια τὶς πολιτικὲς πεποιθήσεις τοῦ πολιτικοῦ τῶν Σερρῶν, δπως δ Ἰωάννης Σοφιανόπουλος, δ Ἀλέξανδρος Σβῶλος. δ Δημήτριος Σαράτσης, δ Ἀναστάσιος Μπακάλμπασης, δ Νικόλαος Κωνσταντόπουλος, ἀναγνωρίζουν τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ λευκοῦ καὶ ἀγνοῦ ἀντιπάλου τους.

Ἐνῶ ἀντίθετα συγκίνησε κι' ἐνθουσίασε δλους σχεδὸν τοὺς λογίους τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης.

(1) «ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΡΓΥΡΟΣ—εἰς μνήμην» σελ. 20.

«Στὴν πολλαπλῇ μορφῇ του, γράφει δὲ Τάκης Γκοσιόπουλος (Τ. Ὁλύμπιος) σὲ μιὰ κριτική του γιὰ τὸ ἕδιο βιβλίο στὴ «Δρᾶσι» Θεσσαλονίκης τῆς 13·8·56, συγκεντρώνονταν δὲ μεγάλος καὶ λευκὸς πολιτικός, δὲ ἐνθουσιώδης καὶ ἀγωνιστικὸς τύπος τοῦ ἐνθερμού πατριώτη, δὲ βαθυστόχαστος μελειητής, συγγραφεὺς καὶ ἐπιστήμων, δὲ ἔξαιρετος ἀνθρωπιστής καὶ δὲ ἐθνικὸς δραματιστής. Οὐ Αθανάσιος Αργυρός ἦταν μία ἐπιβλητικὴ παρουσία στὴ ζωὴ του. Μὲ τὸν θάνατό του καταξιώνεται τὸ ἔργον του, πνευματικὸ καὶ πολιτικό, καὶ μᾶς ἐπιβάλλει τὴν ἀποδοχὴν τῆς προσωπικότητός του στὴν ὑψηλότερη μορφὴ τῆς ἱεραρχίας τῶν πνευματικῶν κεφαλαίων καὶ ἀξιῶν τοῦ τόπου μας. Μεγεθύνεται τὸ δραμά του καὶ τὸ ὑψος του ξεπερνάει τὶς ἀναλογίες τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου. Ήταν ἔνας κολοσσὸς πνευματικῆς δυνάμεως. Τὶς σκέψεις καὶ τὶς πράξεις του τὶς σκέπαζε ἡ ἀγνότερη λευκότητα τῆς ἀρετῆς. Ήταν σεμνός. Ἐνῷ εἶχε πραγματώσει ἔνα τεράστιο ἔργο πνευματικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀξίας, ποτὲ δὲν μίλησε γι' αὐτό. Χαρά του ἦταν ἡ ἔξυπηρέτησις τῆς δύναμης τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ "Ἐθνους".

"Υστερα ἀπὸ τὴν ζωτανὴν αὐτὴν εἰκόνα γιὰ τὸν Αργυρό, πρέπει νὰ προσθέσουμε κι' ἄλλα; Ἐβδομῆντα συνεχῶς χρόνια δὲ Αθανάσιος Αργυρός ὑπηρέτησε μὲ ἀγάπη, μὲ πίστι, μὲ σκληροὺς πάντα ἀγῶνες, τὴν Πατρίδα, τὰ Γράμματα καὶ τὴν Επιστήμην.